

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ
ΤΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Προσεγγίσεις Διαχείρισης του Σχολικού Εκφοβισμού»

Οδηγός Εκπαιδευτικού για στήριξη της σχολικής μονάδας στην εφαρμογή πολιτικής σε σχέση με τον Σχολικό Εκφοβισμό

Συγγραφή

**Γιώτα Λαμπριανού
Ελένη Ελευθερίου
Ελένη Γαβριηλίδου
Πατρίτσια Φαίδωνος
Χριστίνα Χατζησάββα
Χρίστος Χαρίτου**

Γενικός Συντονισμός

Μαρία Καραγιάννη

ΜΑΪΟΣ 2018

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο παρών οδηγός εκπαιδευτικού με τίτλο: «Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού στο Δημοτικό Σχολείο» ετοιμάστηκε από το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑ.ΒΙ.Σ) του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (Υ.Π.Π.), στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του για συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς εταίρους, με σκοπό την ενδυνάμωση της προσπάθειας στον αγώνα ενάντια στη βία στο σχολείο.¹

Ο οδηγός αποτελεί συνέχεια του εγχειριδίου «Αναγνώριση και Ευαισθητοποίηση γύρω από τον Σχολικό Εκφοβισμό» και προσεγγίζει το θέμα της διαχείρισης του Σχολικού Εκφοβισμού ως μέρος μιας ολιστικής πολιτικής πρόληψης και παρέμβασης της σχολικής μονάδας. Στον τομέα της παρέμβασης προτείνεται συγκεκριμένα η εφαρμογή δύο προσεγγίσεων, ανάλογα με τη φύση της περίπτωσης που εξετάζεται κάθε φορά.

Η αποτελεσματική πρόληψη και διαχείριση εκφοβιστικής συμπεριφοράς συνδέεται με τους παρακάτω παράγοντες:

- (I) την ενεργό εμπλοκή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικούς, γονείς, παιδιά, μη-διδασκτικό προσωπικό του σχολείου κ.ά.) στο σχέδιο δράσης που αφορά στην πρόληψη και διαχείριση του εκφοβισμού,
- (II) την καλλιέργεια απαραίτητων κοινωνικών δεξιοτήτων, οι οποίες στοχεύουν στην πρόληψη εκφοβιστικής συμπεριφοράς,
- (III) τη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, οι οποία οδηγεί στην αναφορά περιστατικών,
- (IV) την απόκτηση απαραίτητων γνώσεων από μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, ώστε να αναγνωρίζουν περιστατικά εκφοβισμού, κάτι που ενισχύει τη σωστή αναφορά και μεθοδευμένη διαχείρισή τους,
- (V) την ανάπτυξη και καλλιέργεια της ενσυναίσθησης των παιδιών γύρω από τις επιπτώσεις του εκφοβισμού, καθώς και την ενδυνάμωσή τους για αντίσταση προς το φαινόμενο.

Όλα τα πιο πάνω, με τη σειρά τους, προάγουν τη δημιουργία καλού σχολικού κλίματος, τη μείωση της βίας και τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο σχολικός εκφοβισμός παραμένει μέχρι σήμερα ένα από τα κυριότερα προβλήματα, τα οποία καλείται να διαχειριστεί μια σχολική μονάδα σε παγκόσμιο επίπεδο (Espelage et al., 2016). Εκτός από τον Νορβηγό καθηγητή ψυχολογίας Dan Olweus, ο οποίος θεωρείται πρωτοπόρος στην έρευνα γύρω από το φαινόμενο στη δεκαετία του 1970 στη Νορβηγία, πολλοί είναι οι ερευνητές οι οποίοι προσπάθησαν να προσεγγίσουν το φαινόμενο και να συμβάλουν, τόσο στον ορισμό του όσο και στην πρόληψη και διαχείρισή του.

Εν συντομία, ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως συστηματική και επαναλαμβανόμενη σκόπιμη πράξη βίας από κάποιον/ους που έχει/ουν περισσότερη δύναμη προς κάποιον/ους που έχει/ουν λιγότερη δύναμη² (Gladden et al., 2014). Στη σχολική πραγματικότητα της

¹ Για περισσότερες πληροφορίες για το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο, βλ. http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/

² Για περισσότερες πληροφορίες γύρω από τον ορισμό του σχολικού εκφοβισμού, βλ. εγχειρίδιο «Αναγνώριση και Ευαισθητοποίηση γύρω από τον Σχολικό Εκφοβισμό» και την εγκύκλιο του Υ.Π.Π. «Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού».

Κύπρου, παρατηρείται δυσκολία στην αναγνώριση του εκφοβισμού και του διαχωρισμού του από άλλες μορφές βίας, καθώς και στις προσεγγίσεις διαχείρισης που προτείνονται σε κάθε περίπτωση. Η σωστή ενημέρωση και γεφύρωση της επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικών, παιδιών και γονέων/κηδεμόνων μπορούν να βοηθήσουν στην υπέρβαση της δυσκολίας αυτής.

Η οπτική των γονέων και κηδεμόνων

Μέσα από έρευνες που αφορούν στον σχολικό εκφοβισμό διαφάνηκε ότι οι εμπειρίες των γονέων και κηδεμόνων συχνά παραβλέπονται. Στη σχετική βιβλιογραφία, οι γονείς αναφέρονται ως «η απύσχα φωνή» (Sawyer et al., 2011), όπως επίσης και ως «τα δευτερεύοντα θύματα» (Sullivan et al., 2004). Πράγματι, υπάρχουν πολύ λίγες αναφορές για το πώς αισθάνεται ένας γονέας όταν το παιδί του εκφοβίζεται, για το πώς αντιδρά και σε ποιες ενέργειες προβαίνει για να βοηθήσει το συγκεκριμένο παιδί.

Επιπρόσθετα, έρευνες έχουν καταδείξει ότι ο εκφοβισμός ενός παιδιού, έχει αντίκτυπο στους γονείς του, οι οποίοι αντιλαμβάνονται και διαχωρίζουν την εκφοβιστική συμπεριφορά που βιώνει το παιδί τους σε ήπια και πιο σοβαρή (Hale et al., 2017). Για παράδειγμα, οι γονείς αντιδρούν περισσότερο όταν η θυματοποίηση του παιδιού τους κλιμακώνεται σε άσκηση σωματικής βίας, ενώ άλλες φορές δεν γνωρίζουν καν ότι το παιδί τους εκφοβίζεται. Το τελευταίο προκύπτει είτε γιατί ο εκφοβισμός είναι έμμεσος (σχεσιακός εκφοβισμός κ.λπ.), οπότε και μη αναγνωρίσιμος από αυτούς, είτε γιατί το παιδί τους ή το σχολείο δεν τους ενημερώνουν σχετικά (Harcourt et al., 2015; Sawyer et al., 2011).

Επιπρόσθετα, έρευνες που εξέτασαν την αντίδραση και την οπτική των γονέων γύρω από το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, κατέληξαν ότι αυτές ποικίλουν, ανάλογα με την περίπτωση και με τα ατομικά χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων (Young, 1999; Espelage et al., 2016). Είναι, λοιπόν, πιθανόν:

1. να παρουσιάζουν ανησυχία και άγχος, αφού δεν μπορούν να υπερασπιστούν τα παιδιά τους, φοβούνται να παρέμβουν, μήπως και χειροτερέψουν τα πράγματα, ή, σε περίπτωση που παρέμβουν, να ανησυχούν ότι είναι πιθανό να έκαναν τα πράγματα χειρότερα·
2. να εμφανίζουν μια δυσπιστία προς στο σχολείο και να θεωρούν ότι κανένας δεν θα τους ακούσει, θεωρώντας τους υπερβολικούς και υπερπροστατευτικούς·
3. να σκέφτονται συχνά αλλαγή σχολείου για τα παιδιά τους, θεωρώντας αυτό το ενδεχόμενο ως αποτελεσματική λύση·
4. να ισχυρίζονται ότι το σχολείο έχει κάνει ό,τι μπορούσε για το θέμα, αλλά ότι ο εκφοβισμός συνεχίζεται, γιατί το παιδί που εκφοβίζεται δεν έχει «τιμωρηθεί», χωρίς να γνωρίζουν ή να σκέφτονται ότι υπάρχουν κι άλλες εναλλακτικές προσεγγίσεις·
5. να αναφέρουν ότι ο μη-σωματικής φύσεως εκφοβισμός προηγείται του σωματικού και ότι τέτοιου είδους εκφοβιστικές συμπεριφορές δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από το προσωπικό του σχολείου·
6. να ανησυχούν ότι ο εκφοβισμός είχε ξεκινήσει σε μη σχολικό χρόνο και ότι το σχολείο δεν έχει ευθύνη για αυτόν·
7. παρουσιάζουν μια έντονη αμυντική συμπεριφορά όταν αναφέρουν περιστατικά, φοβούμενοι ότι πιθανόν κάποιος να τους κατακρίνει σε σχέση με τις γονεϊκές τους ικανότητες·
8. να αμύνονται, αναφέροντας ότι δεν είναι μόνο το δικό τους παιδί που αντιμετωπίζει εκφοβιστική συμπεριφορά, αλλά και άλλα παιδιά στο σχολείο, επιρρίπτοντας ευθύνη στο σχολείο για την έλλειψη διαχείρισης.

Η οπτική των εκπαιδευτικών

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί εμφανίζονται διστακτικοί στο να ανταποκριθούν και να διαχειριστούν υποθέσεις σχολικού εκφοβισμού, εκτός κι αν είναι απολύτως σίγουροι για τα γεγονότα ή όταν οι ίδιοι γίνονται μάρτυρες τέτοιων συμπεριφορών (Hein, 2016). Επιπλέον, μέχρι στιγμής, ερευνητικά στοιχεία φανερώνουν ότι οι αναφορές σωματικού και λεκτικού εκφοβισμού λαμβάνονται περισσότερο σοβαρά υπόψη παρά οι αναφορές σχεσιακού εκφοβισμού, αφού οι εκπαιδευτικοί δεν κατατάσσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό ανάμεσα στις μορφές εκφοβιστικής συμπεριφοράς (Naylor et al., 2006; Yoon et al., 2016).

Σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές (Young, 1998; Hale et. al, 2017), παρόλο που οι γονείς ενδεχομένως να λένε συχνά ότι τίποτα δεν έχει γίνει από το σχολείο όταν το παιδί τους βιώνει εκφοβιστική συμπεριφορά, αυτό είναι σπάνιο. Οι εκπαιδευτικοί συχνά προχωρούν σε βήματα «τιμωρητικής» διαχείρισης, αλλά αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες στο να καταφέρουν να καταλήξουν στο τι πραγματικά έγινε και στο να βρουν αποτελεσματικές λύσεις για τερματισμό του φαινομένου. Στο τελευταίο έρχεται να προστεθεί και το ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ενημερώνουν τους γονείς για τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, με αποτέλεσμα, αν συνεχίζεται ο εκφοβισμός, οι γονείς να υποθέτουν ότι δεν λήφθηκαν οποιαδήποτε μέτρα στο σχολείο.

Σημειωτέον ότι, όταν οι εκπαιδευτικοί δοκιμάσουν διάφορες μεθόδους, όπως συμβουλευτική, τιμωρία και ίσως επικοινωνία με τους γονείς του «παιδιού που εκφοβίζει» και παρατηρήσουν ότι συνεχίζονται οι αναφορές από το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», υπάρχει η τάση να μειώνεται ο βαθμός συμπάθειας που τρέφουν προς το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» και να βλέπουν το ίδιο αλλά και τους γονείς του ως ενοχλητικούς προς το σχολείο (Young, 1998). Επιπλέον, υπάρχει και μία άλλη μικρότερη ομάδα «παιδιών που βιώνουν εκφοβισμό», τα «προκλητικά θύματα», που συμπεριφέρονται με τρόπους, οι οποίοι μπορεί να δημιουργούν εκνευρισμό και ένταση γύρω τους. Δεν είναι ασυνήθιστο, η συμπεριφορά αυτών των «παιδιών που βιώνουν εκφοβισμό» να προκαλεί, τόσο μαθητές όσο και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι, με τη σειρά τους, επιρρίπτουν ευθύνη για την εκφοβιστική συμπεριφορά που βιώνουν στα ίδια ή/και στους γονείς τους (Φελούκα, 2010).

Οι εκπαιδευτικοί, λοιπόν, μπορεί να θεωρούν τις συμπεριφορές των παιδιών «που βιώνουν εκφοβισμό» και αυτές των γονιών τους ως προβληματικές (Young, 1998; Hale et al., 2017) αφού:

1. τα παιδιά που βιώνουν εκφοβισμό μπορεί να είναι «προκλητικά» και «ενοχλητικά»,
2. οι γονείς τους μπορεί να είναι είτε υπερπροστατευτικοί είτε επιθετικοί,
3. τα σημάδια ενόχλησης ή άγχους μπορεί να μην είναι αναγνωρίσιμα από το προσωπικό του σχολείου, με αποτέλεσμα, όταν το παιδί εκφράζεται, να αγνοείται ή να ερμηνεύεται η συμπεριφορά αυτή ως αναζήτηση σημασίας από τους γύρω τους,
4. κάποιες φορές, μπορεί να περάσουν από τους εκπαιδευτικούς, λανθασμένα μηνύματα «ανοχής» ή μηνύματα ότι τέτοιες συμπεριφορές ανήκουν στα πλαίσια του φυσιολογικού, με αποτέλεσμα να γίνεται εκμετάλλευση της παρερμηνείας αυτών των μηνυμάτων από «τα παιδιά που εκφοβίζουν».

Γονείς κι εκπαιδευτικοί

Είναι εμφανές ότι οι πιο πάνω καταστάσεις παρεμποδίζουν την επικοινωνία των γονέων και κηδεμόνων με τους εκπαιδευτικούς, ενώ δεν μεταφέρονται ξεκάθαρα μηνύματα από τη μία ομάδα προς την άλλη. Η έλλειψη επικοινωνίας από το σχολείο προκύπτει ως το σημαντικότερο θέμα όσον αφορά στις εμπειρίες των γονέων όταν προσπαθούν να στηρίξουν

το θυματοποιημένο παιδί τους (Hale et. al, 2017). Για παράδειγμα, διαφαίνεται ότι είναι πιο σύνηθες οι γονείς να επικοινωνούν με το σχολείο παρά το αντίθετο (Harcourt et al., 2014).

Ένα άλλο πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι ο βαθμός εμπλοκής των γονέων στις διαδικασίες που ακολουθεί το σχολείο. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί, όταν αντιληφθούν ότι οι γονείς βλέπουν αρνητικά και επικριτικά τις ενέργειες που κάνει το σχολείο, αποφεύγουν να έχουν οποιαδήποτε αλληλεπίδραση μαζί τους (Graue and Brown, 2003; Ribbens McCarthy and Kirkpatrick, 2005; Walker and MacLure, 2005). Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί περιγράφουν τους γονείς ως «ιδανικούς» και «καλούς», όταν αυτοί δεν αμφισβητούν με τη συμπεριφορά τους τα προσόντα και την επαγγελματική τους εμπειρία και όταν υποστηρίζουν τις ενέργειες του σχολείου (Graue and Brown, 2003).

Ο Hein (2014), μέσα από την έρευνά του, αποκαλύπτει ότι αρχικά η πλειοψηφία των γονέων υποστηρίζει τη δουλειά που επιτελεί το σχολείο και συμπαραστέκεται στις προσεγγίσεις που ακολουθεί για διαχείριση αυτών των περιστατικών. Παρόλα αυτά, όταν παρατηρήσουν ότι το παιδί τους εξακολουθεί να εκφοβίζεται, αρχίζουν να ανησυχούν και θέλουν να επέμβουν. Στο τελευταίο προστίθεται και η ανησυχία τους ότι θα θεωρηθούν από τους εκπαιδευτικούς υπερβολικοί και ότι παρεμβαίνουν στη διαδικασία, υποδεικνύοντάς τους πώς να κάνουν τη δουλειά τους (Harcourt et al., 2015).

Η κατάσταση δυσχεραίνεται ακόμη περισσότερο λόγω της οπτικής των δύο ομάδων για το πώς βλέπει ο καθένας τον ρόλο του εκπαιδευτικού. Ενώ οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο ρόλος τους είναι περισσότερο παιδαγωγικός, διοχετεύοντας γνώσεις στους μαθητές, οι γονείς θεωρούν ότι ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι να νοιάζονται για τους μαθητές τους και να συμπεριφέρονται σαν γονείς προς αυτούς (Arvin-Elyashiv, 2008).

Επιπλέον, οι γονείς καθρεφτίζουν τις συμπεριφορές που τους επιβάλλει η κοινωνία, η οποία συμβάλλει στην αύξηση του μεγέθους της διάκρισης μεταξύ «καλών» και «κακών» γονέων. Ειδικά, όταν το παιδί τους είτε «βιώνει εκφοβισμό» είτε «εκφοβίζει», ανησυχούν ότι θα δεχθούν κατηγορίες του τύπου «τι γονιός είναι αυτός;», με αποτέλεσμα να ψάχνουν να μεταθέσουν αυτή την ευθύνη στο σχολείο (Herne 2016).

ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Το Υ.Π.Π. μέσα από την εγκύκλιο «Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού» (βλ. γπρ3745) και στο πλαίσιο της πολιτικής του για πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της παραβατικότητας και της βίας στο σχολείο, προτρέπει την κάθε σχολική μονάδα να αναπτύξει τη δική της πολιτική στην πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Σημαντική προϋπόθεση είναι η κοινή αντίληψη από όλα τα μέλη μίας σχολικής μονάδας γύρω από την πολιτική που αναπτύσσει και η οποία μπορεί να ενταχθεί στο Σχέδιο Δράσης Αγωγής Υγείας και Πρόληψης της Παραβατικότητας. Το Σχέδιο Δράσης καταρτίζεται από το κάθε σχολείο με την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς και διατηρείται στο Αρχείο του.

Στόχος της κάθε σχολικής μονάδας πρέπει να είναι η ανάπτυξη ολιστικών προσεγγίσεων για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, με τη συμμετοχή και τη συμβολή όλων των μελών της **σχολικής κοινότητας** (εκπαιδευτικούς, γονείς, παιδιά, μη-διδασκτικό προσωπικό του σχολείου κ.ά.) σε συνεργασία με **φορείς** και την **τοπική κοινωνία**. Δυστυχώς, ένα φαινόμενο το οποίο επαναλαμβάνεται συστηματικά, δεν μπορεί να επιλυθεί γρήγορα και δραστικά, αλλά χρειάζεται συνέπεια και σταθερότητα στη διαχείρισή του.

Για αυτό τον λόγο, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να ενδυναμώσουν τις σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ μαθητή και εκπαιδευτικού, ώστε, ενωμένοι, να δημιουργήσουν ένα

ασφαλές και ευχάριστο σχολικό κλίμα, καθώς και θετικά πρότυπα κοινωνικής συμβίωσης και συμπεριφοράς³.

A) Αναφορά σχολικού εκφοβισμού

Έρευνες που αφορούν στον σχολικό εκφοβισμό αναφέρουν ότι οι μισοί μαθητές που βιώνουν εκφοβισμό δεν αναφέρουν το γεγονός, ενώ οι άλλοι μισοί το αναφέρουν ευκολότερα σε κάποιον φίλο τους και πιο σπάνια στους γονείς τους ή στον/η δάσκαλό/α τους (ΕΨΥΠΕ, 2008). Παράλληλα, σε παγκύπρια έρευνα που πραγματοποίησε το ΠΑ.ΒΙ.Σ. με τίτλο «Θυματοποίηση και σχολικό κλίμα στη Δημόσια Εκπαίδευση», μόνο το 5.1% των μαθητών Δημοτικής Εκπαίδευσης που έχουν θυματοποιηθεί ανέφεραν στους εκπαιδευτικούς το συμβάν, ενώ το ποσοστό των μαθητών που θυματοποιούνται στη Μέση Εκπαίδευση, οι οποίοι αναφέρουν περιστατικά, μειώνεται στο 2,5% (Παπαδόπουλος, Καραγιάννη, Βλάμη, Ιερείδης, 2012).

Για να αρχίσουν τα παιδιά να αναφέρουν περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, χρειάζεται, πρωτίστως, μια σωστή πληροφόρηση, τόσο των γονέων/κηδεμόνων όσο και των παιδιών και επιπλέον η ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Η κατάλληλη και αποτελεσματική πληροφόρηση θα βοηθήσει στον έγκαιρο εντοπισμό των περιπτώσεων εκφοβιστικής συμπεριφοράς και στην άμεση στήριξη, τόσο των παιδιών που βιώνουν βία όσο και αυτών που την εκδηλώνουν (Rigby, 2007).

Το σχολείο, ως πρώτο βήμα, πρέπει να καθορίσει μία ομάδα εκπαιδευτικών, όπως αναφέρεται και στη σχετική εγκύκλιο, την οποία θα γνωρίζουν οι μαθητές και οι γονείς, και η οποία θα ασχολείται με τη διαχείριση του θέματος. Η ομάδα αυτή πρέπει να εμπνέει εμπιστοσύνη στους μαθητές, ειδικότερα ως προς το ότι βρίσκεται εκεί για να τους ακούσει προσεκτικά και να διαχειριστεί με τη δέουσα προσοχή το πρόβλημά τους, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι δεν θα κινδυνεύσουν μελλοντικά (Τσικρικά, 2009). Η διερεύνηση του περιστατικού αποτελεί σημαντικό κομμάτι της διαχείρισης, πριν αποφανθεί κάποιος ότι πρόκειται για σχολικό εκφοβισμό. Για τον σκοπό αυτό ζητούνται πληροφορίες από άλλους εκπαιδευτικούς και μαθητές και γίνονται ξεχωριστές συναντήσεις με τα παιδιά που εμπλέκονται στο περιστατικό που τυγχάνει διαχείρισης. Εφόσον το σχολείο καταλήξει ότι πρόκειται για περιστατικό εκφοβισμού (επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά, ανισότητα δύναμης και σκοπιμότητα), προχωρεί στη διαχείριση του περιστατικού, σύμφωνα με τη φιλοσοφία της εγκυκλίου του Υ.Π.Π. «Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού»⁴.

Ο Σουηδός ψυχολόγος Anatol Pikas προτείνει δύο τρόπους αναφοράς περιστατικών εκφοβισμού από τους μαθητές. Ο πρώτος τρόπος είναι η συγγραφή μικρών δοκιμίων/εκθέσεων από τους μαθητές, ως μέρος του μαθήματος της Γλώσσας, που να περιγράφουν τις συγκρούσεις που παρατηρούνται στο σχολείο μεταξύ των συνομηλίκων. Ο δεύτερος τρόπος αναφοράς είναι οι μαθητές/τριες να απαντήσουν σε ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο, στο οποίο να μπορούν να παραθέτουν λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τον εκφοβισμό στο σχολείο τους, συμπεριλαμβανομένων των λεπτομερειών σχετικά και με τη δική τους συμμετοχή σε περιστατικά εκφοβισμού (Rigby, 2007). Επιπρόσθετος προτεινόμενος τρόπος αναφοράς είναι το κουτί επικοινωνίας, στο οποίο οι μαθητές/τριες να μπορούν να τοποθετούν οτιδήποτε θέλουν για να επικοινωνήσουν με τον/την εκπαιδευτικό τους.

³ Για προληπτικές δραστηριότητες γύρω από το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού βλ. εγχειρίδιο «Αναγνώριση και Ευαισθητοποίηση γύρω από τον Σχολικό Εκφοβισμό»

⁴ Το ΠΑ.ΒΙ.Σ., σε σχέση με τη φιλοσοφία της Εγκυκλίου, έχει αναπτύξει δύο προσεγγίσεις διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, οι οποίες και αναφέρονται πιο κάτω.

Πρέπει, επίσης, να ενδυναμωθούν οι παρατηρητές/τριες, ώστε, όταν γίνονται μάρτυρες τέτοιων περιστατικών, να έχουν ενεργητικό ρόλο ως προς την αναφορά του περιστατικού σε ενήλικες που μπορούν να το διαχειριστούν (Rigby, 2007). Το εγχειρίδιο «Αναγνώριση και Ευαισθητοποίηση γύρω από τον Σχολικό Εκφοβισμό» παρουσιάζει αρκετές βιωματικές δραστηριότητες, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε επίπεδο τάξης, για την ενδυνάμωση των μαθητών/τριών ώστε να αναφέρουν τα περιστατικά εκφοβισμού.

Όσον αφορά στους γονείς, θα πρέπει να παροτρύνονται ώστε να αναφέρουν τις ανησυχίες τους στους εκπαιδευτικούς και να δημιουργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας για την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού. Σε αυτό το σημείο, ωστόσο, θα πρέπει να είμαστε σίγουροι ότι οι γονείς, αλλά και τα παιδιά, μπορούν να κάνουν διάκριση μεταξύ της εκφοβιστικής συμπεριφοράς και άλλων μορφών σύγκρουσης ή άσκησης βίας, αλλιώς οι παρατηρήσεις των γονέων και οι κρίσεις των μαθητών/τριών δεν θα είναι αξιόπιστες.

Επιπρόσθετα, παροτρύνονται οι γονείς να αναφέρουν τυχόν αλλαγές στη συμπεριφορά και στη στάση του παιδιού τους, όπως απροθυμία να πάνε στο σχολείο ή/και σωματικά συμπτώματα, όπως πονοκέφαλο, πόνο στο στομάχι και διαταραχές του ύπνου, επιθετικότητα κ.λπ. (Rigby, 2007).

B) Διαχείριση αναφορών για περιπτώσεις εκφοβιστικής συμπεριφοράς

Σύμφωνα με τις οδηγίες του Υ.Π.Π. όταν γίνει μία πρώτη αναφορά περίπτωσης εκφοβιστικής συμπεριφοράς από το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» ή τους γονείς/κηδεμόνες, τότε προτείνεται η ακόλουθη διαδικασία:

1. Καθησυχασμός παιδιού-γονέα/κηδεμόνα που αναφέρει το περιστατικό

Ένα «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» ή/και οι γονείς/κηδεμόνες του, είναι πιθανόν να είναι φορτισμένο συναισθηματικά. Ο καθησυχασμός του από τον/την εκπαιδευτικό, καθώς και η διαβεβαίωση ότι δεν φέρει ευθύνη για ό,τι συμβαίνει, αποτελεί βασικό βήμα για να βοηθήσει το άτομο που αναφέρει τον σχολικό εκφοβισμό να νιώσει ασφάλεια και να αναφέρει όσα βιώνει.

2. Λεπτομερής διάλογος για συλλογή στοιχείων

Είναι σημαντικό, η συνάντηση αυτή της αναφοράς να γίνει σε κατάλληλο χώρο, όπου το παιδί να νιώθει ασφάλεια και όπου διασφαλίζεται εχεμύθεια και υπάρχει χρόνος για συζήτηση. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να μιλήσουν και χρειάζονται χρόνο για να νιώσουν ασφάλεια. Για αυτόν τον λόγο, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να γνωρίζουν το πώς να οργανώνουν τις συναντήσεις με τους μαθητές/τριες που εμπλέκονται στα περιστατικά. Η σειρά διεξαγωγής των συναντήσεων επαφίεται στις ανάγκες της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά και στην απόφαση της σχολικής μονάδας για το πώς θα τη διαχειριστεί. Οι πληροφορίες που πρέπει να συλλέξει ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να αφορούν:

- στα γεγονότα, στα παιδιά που εκφοβίζουν, στον χώρο, στον χρόνο που ξεκίνησαν τα γεγονότα και στη συχνότητα επανάληψης,
- στην ύπαρξη θεατών,
- στην ερμηνεία του παιδιού αναφορικά με τα γεγονότα,
- στις ενέργειες του παιδιού για να προστατεύει τον εαυτό του (αντίσταση στο παιδί που εκφοβίζει, ναι ή όχι και γιατί, αναφορά σε γονείς, εκπαιδευτικούς, φίλους),
- στις επιπτώσεις/ συνέπειες.

Στην περίπτωση που δεν υπάρχει αρκετός χρόνος κατά την αναφορά περίπτωσης εκφοβιστικής συμπεριφοράς, τότε ο/η εκπαιδευτικός φροντίζει να συλλέξει όσες περισσότερες πληροφορίες μπορεί και διευθετεί νέα συνάντηση.

3. Ενημέρωση παιδιού και γονέα για τα επόμενα βήματα

Ένα βήμα, το οποίο πολλές φορές παραβλέπεται, είναι η λεπτομερής ενημέρωση του ατόμου, το οποίο κάνει την αναφορά για τις ενέργειες που θα ακολουθηθούν. Το πιο σύνηθες είναι οι εκπαιδευτικοί να αναφέρονται γενικά στα επόμενα βήματα, λέγοντας ότι θα διερευνήσουν την υπόθεση. Είναι, όμως, σημαντικό, το άτομο που κάνει την αναφορά να γνωρίζει ακριβώς τις ενέργειες που θα γίνουν, καθώς και την ημερομηνία της επόμενης συνάντησης, κατά τη διάρκεια της οποίας θα ενημερωθεί για το πώς προχωράει η υπόθεση.

4. Ευχαριστούμε το παιδί και τον γονέα που έκανε την αναφορά

Βασικό στοιχείο στην καταπολέμηση του που σχολικού εκφοβισμού είναι η ενίσχυση μίας κουλτούρας αναφοράς περιπτώσεων. Για αυτόν τον λόγο, η επιβράβευση των παιδιών που αναφέρουν τέτοια περιστατικά είναι πολύ σημαντική.

5. Καταγραφή περίπτωσης στο Έντυπο (Αρ.1) που βρίσκεται στην εγκύκλιο και ηλεκτρονική καταχώριση στο ΠΑ.ΒΙ.Σ., μέσω του Συστήματος Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού (Σ.Ε.Π.)

Η καταγραφή των περιπτώσεων του σχολικού εκφοβισμού στο Έντυπο (Αρ.1) «Διερεύνηση Περιστατικού Σχολικού Εκφοβισμού», τόσο κατά την αρχική αναφορά όσο και κατά τη διερεύνηση, δεν πρέπει να παραβλέπεται, αφού μπορεί να βοηθήσει στη διαχείρισή τους πιο αποτελεσματικά. Η καταχώριση των πληροφοριών και η αποστολή τους μέσω του Σ.Ε.Π. στο ΠΑ.ΒΙ.Σ. εξυπηρετεί, τόσο στη συλλογή δεδομένων για τις μορφές, την έκταση και τη συχνότητα που παίρνει το φαινόμενο στην κυπριακή πραγματικότητα όσο και στην ενημέρωση νέου προσωπικού στην εκάστοτε σχολική χρονιά για τις περιπτώσεις που διαχειρίστηκε μέχρι στιγμής το σχολείο.

6. Τι μπορούμε να κάνουμε:

α) επιβλέπουμε τα παιδιά στην προσπάθειά τους να επιλύσουν περιστατικά βίας,

β) περιμένουμε να συλλέξουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες προτού προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τα γεγονότα,

γ) διευθετούμε ξεχωριστές συναντήσεις για την αποτελεσματικότερη συλλογή πληροφοριών με το κάθε παιδί ξεχωριστά, σε χώρο που να νιώθει ασφάλεια να μιλήσει χωρίς να επηρεάζεται από άλλα παιδιά,

δ) μιλάμε ήρεμα στα παιδιά τα οποία ενδεχομένως να εμπλέκονται, συλλέγουμε στοιχεία για να είμαστε σίγουροι για την εμπλοκή τους στο περιστατικό και προσπαθούμε να τα ενθαρρύνουμε να συνεργαστούν,

ε) αφιερώνουμε χρόνο και εργαζόμαστε με συστηματικότητα, για να είμαστε σε θέση να μιλήσουμε για τις σχέσεις των παιδιών που εμπλέκονται και, ακολούθως, να μπορέσουν τα παιδιά να αποφασίσουν με ποιον υγιή τρόπο θα συνδέονται στο εξής μεταξύ τους (ή με ποιον τρόπο θα επανορθώσουν τη σχέση – όπως αναφέρεται και πιο κάτω),

στ) αναφέρουμε ότι θα διερευνήσουμε την υπόθεση και θα επανέλθουμε ξανά σε συγκεκριμένη ημερομηνία με στοιχεία και αποφάσεις.

7. Αποφεύγουμε να λέμε

α) «Προσπαθήστε να γίνετε φίλοι...»: Το να επιδιώξει ένα παιδί που βιώνει εκφοβιστική συμπεριφορά να επανορθώσει τις σχέσεις του με το παιδί που εκφοβίζει είναι πολύ δύσκολο. Εκείνη τη στιγμή αυτό που χρειάζεται περισσότερο είναι συναισθηματική ασφάλεια.

β) «Αγνόησέ το και θα σταματήσει...»: Σίγουρα η αποφυγή αποτελεί ένα πρώτο μέτρο για την ασφάλεια του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό», μέχρι να το αναφέρει σε κάποιο ενήλικο άτομο, για να γίνει μια διαχείριση. Παρόλα αυτά, η συμβουλή να αγνοήσει την κατάσταση εντελώς γιατί έτσι θα σταματήσει, δίνει ψεύτικες ελπίδες, αφού πρωτίστως μπορεί αυτό να αποδειχτεί ότι είναι ένα δύσκολο εγχείρημα και δεύτερο μπορεί να είναι κάτι που ίσως εκνευρίσει το «παιδί που εκφοβίζει» ακόμα περισσότερο.

γ) «Γιατί έγινε νομίζεις;» ή «Εσύ γιατί δεν... (έφυγες, χτύπησες πίσω κ.λπ.): Ένα σημαντικό στοιχείο μιας οποιασδήποτε θυματοποίησης είναι η επίρριψη ευθύνης του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό» στον εαυτό του. Με το να αποζητήσουμε λόγους ύπαρξης του φαινομένου, δυσχεραίνουμε τη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό». Περαιτέρω, το αποθαρρύνουμε, υπονοώντας ότι θα έπρεπε να αντιδράσει με συγκεκριμένο τρόπο, κάτι το οποίο δεν έκανε.

δ) «Θα σε βοηθήσει να ωριμάσεις» ή «Μην ανησυχείς! Όλοι περάσαμε από αυτό...»: Το συγκεκριμένο λεκτικό είναι ένα σύνθημα φαινόμενο στην προσπάθειά μας πολλές φορές να παρηγορήσουμε το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» και να το κάνουμε να νιώσει καλύτερα. Παρόλα αυτά, αυτό μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση του φαινομένου, παρά στη μείωσή του, αφού μεταφέρει το μήνυμα ότι τέτοιες συμπεριφορές είναι αποδεκτές και ανήκουν στο πλαίσιο του φυσιολογικού.

ε) «Πες τους πώς νιώθεις και θα σταματήσουν»: Γενικά η έκφραση συναισθημάτων υποβοηθά στην επικοινωνία μας με τους άλλους και ενισχύει περισσότερο τη διεκδικητικότητά μας. Εντούτοις, το παιδί που εκφοβίζει, πολλές φορές, ερμηνεύει τα συναισθήματα του παιδιού που βιώνει εκφοβισμό ως αδυναμία, με αποτέλεσμα να εκφοβίζει περισσότερο.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Α) Αναστοχασμός και ανάληψη ευθύνης

Η προσέγγιση «Αναστοχασμός και ανάληψη ευθύνης» προτείνεται σε περιπτώσεις πιο άμεσης μορφής εκδήλωσης της εκφοβιστικής συμπεριφοράς. Έχει δημιουργηθεί βάσει της πρότασης της Εγκυκλίου, η οποία είναι βασισμένη σε πρακτικές, προσεγγίσεις και προγράμματα άλλων χωρών.

Συνοπτικά τα βήματα που ακολουθούνται είναι τα πιο κάτω:

Βήμα 1: Συνάντηση με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό».

Βήμα 2: Συνάντηση με το «παιδί που εκφοβίζει».

Βήμα 3: Συνάντηση με τους «θεατές».

Βήμα 4: Ενημέρωση γονέων «παιδιού που εκφοβίζει» και «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό».

Βήμα 5: Παρακολούθηση.

Αναλυτικά τα βήματα:

ΒΗΜΑ 1: Συνάντηση με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό»

1. Ο/Η εκπαιδευτικός ξεκινά τη συζήτηση χωρίς να επικεντρώνεται στο πρόβλημα:

Είναι πολύ σημαντικό, κατά την πρώτη συνάντηση του/της εκπαιδευτικού με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», να ξεκινάει η συζήτηση χωρίς απαραίτητα να επικεντρώνεται στο πρόβλημα. Αυτό θα χαλαρώσει το παιδί, για να μπορεί να εκφραστεί ευκολότερα.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Γεια σου Χρύσω, συγγνώμη που σε πήρα από το μάθημα. Τι μάθημα είχατε;

Μαθήτρια: Μαθηματικά.

Εκπαιδευτικός: Κάνατε κάτι συγκεκριμένο στα Μαθηματικά;

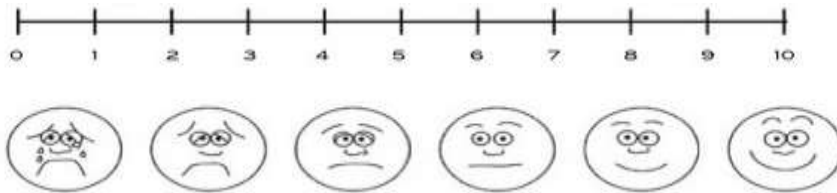
Μαθήτρια: Σχήματα.

Εκπαιδευτικός: Είναι από τα αγαπημένα μου μαθήματα. Εσένα σου αρέσει;

Μαθήτρια: Είναι καλό.

2. Ο/Η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει στοιχεία:

Μια δραστηριότητα που μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να χρησιμοποιεί είναι η κλίμακα συναισθημάτων ή άλλες παρόμοιας φύσης δραστηριότητες, αφού θα μπορέσει να αξιολογήσει το μέγεθος της βίας και να μετρήσει στην πορεία κατά πόσο έχει βελτιωθεί η κατάσταση. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί ακόμα να σχεδιάσει τη συγκεκριμένη κλίμακα σε ένα κομμάτι χαρτί.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Με κλίμακα από το 1 μέχρι το 10, πόσο χαρούμενη νιώθεις στο σχολείο;

Μαθήτρια: Γύρω στο 4.

Εκπαιδευτικός: Τι είναι αυτό που σε κρατά στο 4 και δεν είσαι στο 3; Υπάρχει κάποιος ή κάτι που σε βοηθά σε αυτό;

Μαθήτρια: Παίζω το διάλειμμα με την Άντρια.

Σημαντικό: Είναι καλό να συζητήσετε το επόμενο σημείο, το οποίο σχετίζεται με τους ανασταλτικούς παράγοντες που οδηγούν το παιδί στο να μην είναι τόσο χαρούμενο, όταν εξαντληθούν όλα τα θετικά στοιχεία πρώτα.

Εκπαιδευτικός: Τι σε εμποδίζει να ανεβείς πιο πάνω, στο 5 ή στο 6; Υπάρχει κάτι που θέλεις να μου πεις;

3. Διάλογος με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό»:

Ο/Η εκπαιδευτικός:

- κάνει το παιδί να νιώσει ασφάλεια,
- τονίζει στο παιδί ότι δεν φταίει για ό,τι του συμβαίνει,
- ενθαρρύνει το παιδί να μιλήσει για τα γεγονότα,
- τονίζει ότι το σχολείο θα διαχειριστεί το θέμα,
- το ενημερώνει για τα επόμενα βήματα διαχείρισης,
- καθορίζει μια νέα συνάντηση.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Έμαθα για αυτό που σου συμβαίνει και θα ήθελα να ακούσω και τη δική σου άποψη. Θέλω να ξέρεις ότι δεν φταίς εσύ για κάτι και από τώρα και στο εξής θα αναλάβω εγώ το θέμα. Θα διερευνήσω περισσότερο αυτό που συμβαίνει και θα παρθούν τα απαραίτητα μέτρα. Θα σε ενημερώνω για τις διαδικασίες που θα ακολουθώ και για οτιδήποτε άλλο χρειάζεται να γνωρίζεις. Χρειάζεται να ενημερώσω τους γονείς σου και θα καλέσω προσωπικά τον/την..., για να του/της αναφέρω ότι γνωρίζω την κατάσταση. Θα ήθελα αν σου συμβεί κάτι, να μου το αναφέρεις. Θα συναντηθούμε ξανά σε μια εβδομάδα και να μου πεις πώς άλλαξε η κατάσταση.

Σημείωση: Είναι χρήσιμη η χρήση του **Εντύπου (Αρ.2)** «Παρακολούθηση Περιστατικών Σχολικού Εκφοβισμού», που βρίσκεται στην Εγκύκλιο, κατά τη διάρκεια όλων των συναντήσεων του/της εκπαιδευτικού με τα άτομα που είχαν κάποιο ρόλο στην υπόθεση. Όλες οι πληροφορίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν, τόσο κατά τη διερεύνηση όσο και κατά τις μετέπειτα συναντήσεις με τους γονείς.

ΒΗΜΑ 2: Συνάντηση με το «παιδί που εκφοβίζει»

1. Διάλογος με το «παιδί που εκφοβίζει»:

Ο/Η εκπαιδευτικός:

- αντιμετωπίζει το παιδί με ύφος που ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα του περιστατικού,
- αναφέρει ότι το σχολείο είναι ενήμερο για το περιστατικό,
- ακούει την άποψη του παιδιού αλλά δεν του δίνει την ευκαιρία διαπραγματεύσεως,
- υπενθυμίζει την πολιτική του σχολείου για μη ανοχή της βίας,
- μπαίνει σε διαδικασία αναστοχασμού με το παιδί (προβληματισμός, ενσυναίσθηση, επανόρθωση),
- αναφέρει τα επόμενα βήματα διαχείρισης (π.χ. ενημέρωση γονέων, έντυπο αναστοχασμού, ανάληψη ευθύνης, επανόρθωση ζημιάς κ.λπ.).

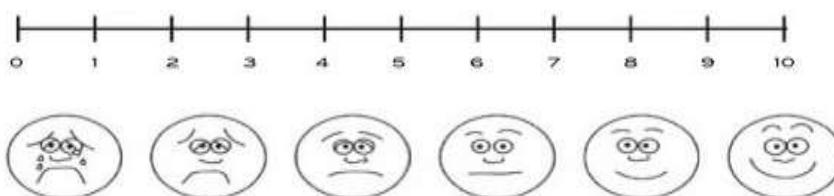
Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Έχω ενημερωθεί για αυτό που συμβαίνει με τον/την... και θα ήθελα να ξέρεις ότι το σχολείο μας έχει πολιτική μηδενικής ανοχής τέτοιων συμπεριφορών. Θα ήθελα να ακούσω και τη δική σου άποψη, αλλά θα χρειαστώ απόλυτη ειλικρίνεια από εσένα, για να σταματήσει εδώ αυτή η συμπεριφορά.

Σημαντικές πληροφορίες:

1. Ενθαρρύνουμε το παιδί να εντοπίσει το πρόβλημα, χρησιμοποιώντας μια προσωπική δήλωσή του. Αν δεν είναι σε θέση να παραδεχθεί το πρόβλημα, τότε λέμε: «Έχω ακούσει ότι ...» ή «Έχω παρατηρήσει ...».

2. Κάνουμε ερωτήσεις, για να συγκεντρώσουμε πληροφορίες. Προσφέρουμε επαίνους όταν το παιδί απαντά με ειλικρίνεια. Η χρήση της κλίμακας μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε αυτή την περίπτωση με τον ίδιο τρόπο, όπως και στην περίπτωση του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό».

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Με κλίμακα από το 1 μέχρι το 10, πόσο ικανοποιημένος/η νιώθεις στο σχολείο;

Μαθητής: Γύρω στο 7.

Εκπαιδευτικός: Πάνω από το μέτριο λοιπόν, κάτι που είναι ευχάριστο. Τι είναι αυτό που σε κρατά στο 7 και δεν είσαι στο 5 ή στο 6; Υπάρχει κάποιος/α ή κάτι που σε βοηθά σε αυτό;

Μαθητής: Είμαι πολύ καλός στα Μαθηματικά και στην Ιστορία.

Εκπαιδευτικός: Υπάρχουν και κάποια άτομα που σε κάνουν να βρίσκεσαι στο 7 και όχι πιο κάτω;

Μαθητής: Έχω πολύ καλούς φίλους που παίζουμε ποδόσφαιρο μαζί.

Εκπαιδευτικός: Φαίνεται είναι σημαντικό για εσένα να έχεις καλούς φίλους, έτσι;

Σημαντικό: Όπως και πριν, είναι καλό να συζητήσετε το επόμενο σημείο, όταν εξαντληθούν όλα τα θετικά στοιχεία.

Εκπαιδευτικός: Ας υποθέσουμε ότι σε ρωτώ ξανά, μετά από λίγες μέρες, και μου λες ότι είσαι στο 8 ή στο 9, τι θα ήταν αυτό που θα έκανες διαφορετικά;

3. Ρωτάμε: «Τι ήταν λάθος με αυτό που έκανες;»

4. Ρωτάμε: «Υπήρχε κάποιο πρόβλημα που προσπαθούσες να επιλύσεις;» (**ΟΧΙ** «Γιατί το έκανες αυτό;»)

5. Κάνουμε την εξής ερώτηση: «Τι θα μπορούσες να κάνεις στο μέλλον;»

6. Υπενθυμίζουμε στο παιδί τους κανόνες του σχολείου και τις πολιτικές, τις προσδοκίες για τη συμπεριφορά του και την **προσωπική του ευθύνη** μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

8. Συζητάμε πώς θα μπορούσε να επανορθωθεί η ζημιά.

Σημείωση: Είναι χρήσιμη η συμπλήρωση του **Εντύπου (Αρ.3)** «Αναστοχασμός Περιστατικού Σχολικού Εκφοβισμού», έτσι ώστε το παιδί που εκφοβίζει να μπει σε διαδικασία ενσυναίσθησης και να αναλάβει τις ευθύνες του σε σχέση με τις πράξεις του. Θα ήταν όμως χρήσιμο, οι ερωτήσεις να γίνονται πρώτα προφορικά, σε μορφή διαλόγου, και μετέπειτα, αν κριθεί απαραίτητο, γραπτώς, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού.

ΒΗΜΑ 3: Συνάντηση με τους θεατές

Οι ξεχωριστές συναντήσεις με τους θεατές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, αφού ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να συλλέξει και να καταγράψει στοιχεία, τα οποία μπορεί να βοηθήσουν στον διάλογο με το παιδί που εκφοβίζει. Σε περιπτώσεις που πιστεύουμε ότι οι θεατές είναι υποστηρικτές του «παιδιού που εκφοβίζει», είναι καλό να τους καλέσουμε τελευταίους, για να μην το προειδοποιήσουν και αλλοιώσει τα γεγονότα. Μπορεί να ακολουθηθεί η πιο κάτω διαδικασία:

1. Συζήτηση, χωρίς να γίνεται επικέντρωση στο πρόβλημα, με τον ίδιο τρόπο που ακολουθήθηκε κατά τη συζήτηση με το «παιδί που δέχεται εκφοβισμό».
2. Συγκέντρωση στοιχείων, ρωτώντας λεπτομέρειες για τη δική τους στάση.
3. Ενθάρρυνση των θεατών για τις σωστές συμπεριφορές τους και για τη σημασία της αναφοράς τέτοιων περιστατικών.

ΒΗΜΑ 4: Ενημέρωση γονέων «παιδιού που εκφοβίζει» και «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό»

Το πιο συνηθισμένο φαινόμενο είναι η άρνηση, κυρίως, των γονέων του παιδιού που ασκεί εκφοβιστική συμπεριφορά να παραδεχτούν την ευθύνη του παιδιού τους. Για αυτό, τονίζεται ότι είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει **κοινή αντίληψη** από όλη τη σχολική κοινότητα για τη γενική πολιτική του σχολείου για διαχείριση περιστατικών εκφοβιστικής συμπεριφοράς και οι γονείς να είναι ενημερωμένοι για τις διαδικασίες που ακολουθούνται, πριν συμβεί οποιοδήποτε περιστατικό που να χρειάζεται διαχείριση.

ΒΗΜΑ 5: Παρακολούθηση

Παρόλο που μπορεί να ακολουθηθούν οι διαδικασίες, η συγκεκριμένη συμπεριφορά χρήζει παρακολούθησης. Είναι σωστό να αναπτυχθεί μια μέθοδος επικοινωνίας με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», για να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να ελέγχει κατά πόσο σταμάτησε η βία, αλλά και με το «παιδί που εκφοβίζει», αφού υπάρχει το ενδεχόμενο να διοχετεύει την επιθετικότητά του σε άλλους/ες μαθητές/τριες.

B) Ομάδα Υποστήριξης

Η προσέγγιση «Ομάδα Υποστήριξης» βασίζεται στο μοντέλο «No blame approach» του Robinson και της Maines (1992) με προσαρμογή της Young (1998). Η προσέγγιση στηρίζεται στη μη-απόδοση τιμωρίας στα «παιδιά που εκφοβίζουν», και δίνει έμφαση στα συναισθήματα του παιδιού που «βιώνει εκφοβισμό» και στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να στηριχθεί μέσα από μια ομάδα παιδιών (Ομάδα Υποστήριξης), η οποία δημιουργείται από τον ίδιο τον

εκπαιδευτικό κατά τη συνάντησή του με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό». Μέσα στην Ομάδα Υποστήριξης συμπεριλαμβάνεται τόσο το/τα παιδί/παιδιά που εκφοβίζει/ουν και υποστηρικτές του/τους όσο και φίλοι «του παιδιού που βιώνει εκφοβισμό», απλοί θεατές και υποστηρικτές τους. Η ομάδα σχηματίζεται με την άδεια του παιδιού που βιώνει εκφοβισμό και του γονέα του και έχει στόχο τη στήριξή του, χωρίς να αναφέρονται ονόματα ή συγκεκριμένα γεγονότα του εκφοβισμού.

Συνοπτικά, τα βήματα που ακολουθούνται είναι τα πιο κάτω:

Βήμα 1: Συνάντηση με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό»

Βήμα 2: Οργάνωση και συνάντηση της Ομάδας Υποστήριξης

Βήμα 3: Συνάντηση ανατροφοδότησης με την ομάδα

Βήμα 4: Παρακολούθηση

Αναλυτικά τα βήματα:

ΒΗΜΑ 1: Συνάντηση με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό»

1. Ο/Η εκπαιδευτικός ξεκινά τη συζήτηση χωρίς να επικεντρώνεται στο πρόβλημα:

Όπως και στην προηγούμενη προσέγγιση, είναι πολύ σημαντικό κατά την πρώτη συνάντηση του/της εκπαιδευτικού με το «παιδί που βιώνει» εκφοβιστική συμπεριφορά να ξεκινάει η συζήτηση χωρίς απαραίτητα να επικεντρώνεται στο πρόβλημα. Αυτό θα χαλαρώσει το παιδί, για να μπορεί να εκφραστεί ευκολότερα.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Γεια σου Γιώργο, συγγνώμη που σε πήρα από το μάθημα. Ελπίζω να μη σε διέκοψα από κάτι σημαντικό. Τι μάθημα είχατε;

Μαθητής: Ελληνικά.

Εκπαιδευτικός: Κάνατε κάτι συγκεκριμένο;

Μαθητής: Μιλούσαμε για τα καλά της τηλεόρασης.

Εκπαιδευτικός: Φαντάζομαι υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Μαθητής: Ναι, και τα βάζαμε στη σειρά.

2. Ο/Η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» να εκφράσει τα συναισθήματά του:

Σκοπός της συνάντησης δεν είναι να ανακαλύψει ο/η εκπαιδευτικός τα πραγματικά περιστατικά, αφού αυτό έγινε όταν αναφέρθηκε το περιστατικό, αλλά να συγκεντρώσει τα συναισθήματα του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό». Αν το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» επιθυμεί να διηγηθεί τι έγινε ακριβώς, αυτό πλαισιώνεται πάντα από τον/την εκπαιδευτικό, έτσι ώστε να γίνεται αναφορά στα συναισθήματα. Μπορεί να γίνει και πάλι η χρήση της κλίμακας, ώστε να μπορεί να εκφραστεί το παιδί καλύτερα.

Ο/Η εκπαιδευτικός ζητάει από το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» να του επιτρέπεται να κρατήσει σημειώσεις στο Έντυπο (Αρ.2) «Παρακολούθηση Περιστατικών Σχολικού Εκφοβισμού», το οποίο βρίσκεται στην Εγκύκλιο ή οποιοδήποτε άλλο έντυπο καταγραφής.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Έχω μιλήσει με τη μητέρα σου και φαίνεται να ανησυχεί για το ότι δεν είσαι και τόσο χαρούμενος στο σχολείο. Θες να μου πεις για αυτό;

Μαθητής: Όλοι με αγνοούν, κανείς δεν μου μιλάει.

Εκπαιδευτικός: Αν κατάλαβα καλά, αισθάνεσαι ότι σε αποκλείουν.

3. Ο/Η εκπαιδευτικός συζητάει τη σύνθεση της ομάδας υποστήριξης

Η ομάδα υποστήριξης είναι σύνθετη και αποτελείται ισόποσα από παιδιά τα οποία εκδήλωσαν εκφοβιστική συμπεριφορά προς το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», όπως επίσης και παιδιά υποστηρικτές ή φίλους/ες του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό». Εάν το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» δεν υποδείξει με ονόματα κανένα άτομο, τότε ο/η εκπαιδευτικός προχωρεί στην υποβολή ερωτημάτων, για να συλλέξει πληροφορίες για τα πρόσωπα που θα συμμετέχουν στην «Ομάδα Υποστήριξης».

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Ποιος σε κάνει να αισθάνεσαι έτσι; Υπάρχει κάποιος άλλος που το υποστήριξε αυτό;

Εκπαιδευτικός: Ποιος άλλος είναι εκεί όταν συμβαίνει και γνωρίζει για αυτό;

Εκπαιδευτικός: Ποιος/α/οι είναι φίλος/η/οι σου;

Εκπαιδευτικός: Αν επέλεγες κάποιον/α που θα ήθελες να είναι φίλος/η σου, ποιος/α θα ήταν;

4. Ο/Η εκπαιδευτικός εξηγεί τη μέθοδο, για να πάρει άδεια να συνεχίσει

Είναι απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός να πάρει άδεια από το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» αν μπορεί να συνεχίσει, δημιουργώντας την «Ομάδα Υποστήριξης». Ιδανικά, και μέσω της συστηματικής εφαρμογής της μεθόδου, τα παιδιά και οι γονείς είναι ενήμεροι για τις διαδικασίες, οπότε και δεν χρειάζεται περαιτέρω επεξήγηση. Σημαντικό, όμως, είναι στην αρχική εφαρμογή της να παρουσιάσουμε τη μέθοδο ως μια πολύ απλή διαδικασία και παράλληλα σημαντική.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Ωραία! Θέλω να ζητήσω από αυτά τα άτομα να βοηθήσουν στην κατάσταση. Μην ανησυχείς όμως, γιατί ούτε θα τους πω ότι μου είπες κάτι, ούτε θα τους πω ότι φταίνε σε κάτι. Επίσης, μόνο ό,τι θέλεις εσύ θα πω. Είναι μια πολύ απλή διαδικασία και μόνο με την άδειά σου θα μπορούσα να προχωρήσω.

5. Το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» γράφει ή ζωγραφίζει τα συναισθήματά του

Είναι σημαντικό με το τέλος της συνάντησης με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», ο/η εκπαιδευτικός να έχει αποτυπωμένα κάπου τα συναισθήματά του, είτε γραπτώς είτε σε σχέδιο. Η συγκεκριμένη διαδικασία μπορεί να γίνει και στην αρχή της συνάντησης ή να χρησιμοποιηθεί η καταγραφή του ίδιου του εκπαιδευτικού στο Έντυπο (Αρ.2).

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Αν θέλεις, μπορείς να γράψεις τα συναισθήματά σου σε αυτό το χαρτί, για να μπορώ να το χρησιμοποιήσω στη συνάντησή μου με τους υπόλοιπους ή μπορείς να κάνεις και σχέδιο, αν θες. Αν όχι, μπορώ να χρησιμοποιήσω τις σημειώσεις μου, για να καταλάβουν και οι υπόλοιποι πώς αισθάνεσαι.

6. Ο/Η εκπαιδευτικός αναπτύσσει κώδικα επικοινωνίας μεταξύ αυτού/ης και του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό»

Ο/Η εκπαιδευτικός αναπτύσσει συγκεκριμένο κώδικα επικοινωνίας με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» (π.χ. σήμα με τον αντίχειρα κ.λπ.), **προκειμένου να επικοινωνήσει, αν η βία έχει σταματήσει**, και όχι αν το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» είναι καλά, αφού αυτό δεν βοηθά στην οικοδόμηση της αυτοεκτίμησής του.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Για να μη σε καλώ συνέχεια και να σε ρωτώ αν επιλύθηκε το θέμα, προτείνω, όταν σε κοιτώ και σου κάνω σήμα να σηκώνεις τον αντίχειρά σου, λέγοντάς μου ότι σταμάτησε αυτή η συμπεριφορά από τους άλλους. Αν δεν σταμάτησε, τότε να μου κάνεις τον αντίχειρα προς τα κάτω ή αν ακόμη συνεχίζεται από κάποιους, να μου δείχνεις τον αντίχειρα στη μέση.

7. Ο/Η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους γονείς του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό»

Εάν οι γονείς του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό» δεν είναι ενημερωμένοι για το περιστατικό, τότε είναι καθήκον του/της εκπαιδευτικού να ενημερώσει, τόσο για τη συνάντηση όσο και για τα επόμενα βήματα, τα οποία είναι η σύσταση και η συνάντηση με την «Ομάδα Υποστήριξης». Αυτό μπορεί να γίνει τηλεφωνικώς ή σε κατ' ιδίαν συνάντηση στο σχολείο.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Σήμερα μίλησα με τον Γιώργο και μου είπε πώς αισθάνεται. Τον ενημέρωσα ότι θα προχωρήσω, δημιουργώντας μια ομάδα υποστήριξης, και θα ήθελα και τη δική σας έγκριση. Μην ανησυχείτε. Δεν πρόκειται να αποκαλύψω ονόματα και θα φροντίσω για το καλό όλων των παιδιών.

ΒΗΜΑ 2: Οργάνωση και συνάντηση της Ομάδας Υποστήριξης

Ο/Η εκπαιδευτικός συγκροτεί την Ομάδα Υποστήριξης, μοιρασμένη, όσο το δυνατόν, ισόποσα σε «παιδιά που εκφοβίζουν», φανερούς υποστηρικτές του «παιδιού που εκφοβίζεται», απλούς παρατηρητές και υποστηρικτές του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό». Καθώς τους καλεί προσωπικά, δεν δίνει εξηγήσεις για τη συνάντηση. Η συνάντηση είναι καλό να γίνει σε φιλική ατμόσφαιρα.

1. Ο/Η εκπαιδευτικός εξηγεί το πρόβλημα

Ο εκπαιδευτικός χαιρετά τα παιδιά ένα-ένα και τα ευχαριστεί για την παρουσία τους στη συνάντηση. Ξεκινά μιλώντας για τα δικά του/της συναισθήματα. Δεν ρωτάει σε καμία περίπτωση “τι έγινε;” ή “γιατί έγινε;”, δεν ασχολείται με το να αποδώσει κατηγορίες ή να επιρρίψει ευθύνες σε κάποιο από τα παιδιά ή ακόμη και να προσδιορίσει τα «παιδιά που εκφοβίζουν».

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Θα ήθελα να σας καλωσορίσω και να σας ευχαριστήσω για τον χρόνο σας.

Μαθητής: Κάναμε κάτι;

Εκπαιδευτικός: Όχι, απλά θα ήθελα τη βοήθειά σας σε κάτι που με απασχολεί. Όπως ξέρετε, είναι μέσα στα καθήκοντά μου να φροντίσω για την ασφάλεια όλων των μαθητών/τριών στο σχολείο. Έχω, λοιπόν, ένα πρόβλημα, το οποίο δεν μπορώ να λύσω μόνος/η μου και για αυτόν τον λόγο σας κάλεσα σήμερα εδώ. Ανησυχώ, λοιπόν, για τον Γιώργο, ο οποίος δεν είναι χαρούμενος τώρα τελευταία.

2. Ο/Η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί το γραπτό ή τη ζωγραφιά

Είναι πολύ πιθανόν, μόλις αναφερθεί το όνομα του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό», να ακουστούν απαντήσεις από τα παιδιά που εκφοβίζουν: “Δεν ήμουν εγώ” ή “Αυτός το ξεκίνησε πρώτος”. Αν συμβεί αυτό, είναι καλό ο/η εκπαιδευτικός να επαναλάβει ότι εδώ δεν κατηγορείται κανείς για τίποτα και ότι ο σκοπός της συνάντησης είναι να βοηθήσουμε όλοι έναν/μία συμμαθητή/τρια μας που υποφέρει).

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Μου έχει γράψει μάλιστα και πώς αισθάνεται και θα ήθελα να το διαβάσουμε.

Μαθήτρια: Ξέρω τι γίνεται. Τον ενοχλεί ο Δημήτρης και δεν αφήνει τους άλλους να τον κάνουν παρέα.

Εκπαιδευτικός: Δεν με απασχολεί ποιος τον ενοχλεί. Αυτό που θέλω είναι αυτή η ομάδα που έχω μπροστά μου να τον κάνει να νιώσει καλύτερα.

3. Ο/Η εκπαιδευτικός προσπαθεί να δημιουργήσει ενσυναίσθηση

Στόχος μας είναι η ανάπτυξη ενσυναίσθησης στα παιδιά που εμπλέκονται σε περιστατικά εκφοβισμού («θύτες», υποστηρικτές/τριες, παρατηρητές/τριες). Έτσι, σε αυτό το βήμα, δίνεται έμφαση στα συναισθήματα του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό» και όχι στο τι ακριβώς συνέβη ή ποιος έκανε τι.

Αν κάποιο παιδί επιμένει ότι και το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» εκφοβίζει ή προβαίνει σε βίαιες συμπεριφορές, τότε μπορεί να διευθετηθεί μια συνάντηση μαζί του/της, για να ελεγχθεί αν και το παιδί αυτό είναι «θύμα» βίας.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Αναρωτιέμαι αν κάποιος από εσάς δεν ήταν χαρούμενος κάποια στιγμή στο σχολείο.

Μαθητής: Εγώ, πέρσι, για λίγο καιρό δεν ήμουν χαρούμενος.

Εκπαιδευτικός: Τι ήταν αυτό που δεν σε άφηνε να χαρείς;

Μαθητής: Είχα τσακωθεί με τον Χρίστο και δεν μιλούσαμε.

Εκπαιδευτικός: Ελπίζω, όμως, να είσαι χαρούμενος τώρα στο σχολείο.

Μαθητής: Ναι, τώρα είμαι καλά.

Εκπαιδευτικός: Είναι άσχημο το συναίσθημα να μην είναι κάποιος χαρούμενος στο σχολείο. Για αυτό, λοιπόν, θεωρώ σημαντικό να δούμε με ποιον τρόπο μπορούμε να βοηθήσουμε τον Γιώργο.

4. Ο/Η εκπαιδευτικός με τη βοήθεια της ομάδας αναζητούν λύσεις

Αναλυτικότερα, κάθε παιδί-μέλος της ομάδας υποστήριξης καλείται από τον/την εκπαιδευτικό να προτείνει τι θα μπορούσε να κάνει ο/η ίδιος/α ώστε το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» να νιώσει καλύτερα, πιο ικανοποιημένο και χαρούμενο μέσα στο σχολείο.

Η εμπειρία από τη χρήση της μεθόδου έως τώρα, έχει δείξει πως, συχνά, τα παιδιά ενθουσιάζονται και κάνουν προτάσεις ιδιαίτερα θετικές, οι οποίες σπάνια υλοποιούνται. Παρ' όλα αυτά, αυτό που πολύ συχνά συμβαίνει είναι ότι τα παιδιά που εκφοβίζουν, επηρεασμένα από το κλίμα συμπαράστασης, αφήνουν ήσυχο το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό». Αυτό είναι άλλωστε και το ελάχιστο, πλην επιθυμητό, αποτέλεσμα που επιδιώκεται.

Παράδειγμα:

Εκπαιδευτικός: Αφού ξέρετε, λοιπόν, τον Γιώργο καλύτερα, είμαι σίγουρος ότι γνωρίζετε πώς θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε. Τι θα μπορούσε ο καθένας σας να κάνει;

Μαθητές: Εγώ θα τον κάνω παρέα το διάλειμμα.

Εγώ θα τον χαιρετάω κάθε πρωί.

Εγώ θα πω να σταματήσουν αυτοί που τον κοροϊδεύουν.

Εγώ θα σταματήσω να τον ενοχλώ.

Εγώ θα του ζητήσω να έρθει στο σπίτι μου το απόγευμα.

5. Ο/Η εκπαιδευτικός διαμοιράζει την ευθύνη

Ο/Η εκπαιδευτικός δεν αναζητά υποσχέσεις ή κάποιας άλλης μορφής δέσμευση από τα παιδιά για την τήρηση των όσων προτείνουν. Ενδείκνυται, όμως, να καταγράψει τις προτάσεις τους σε ένα ευχαριστήριο έντυπο, το οποίο θα δίνει στα παιδιά στο τέλος της συνάντησης, χωρίς όμως αυτές οι προτάσεις να έχουν την ισχύ κάποιας/ου γραπτής/ου συμφωνίας/συμβολαίου που πρέπει να τηρηθεί. Επίσης, διευκρινίζει ότι δεν θα υπάρχει σχετικός έλεγχος για αυτό ή συνέπειες για τη μη τήρησή τους. Παρ' όλα αυτά ξεκαθαρίζεται ότι θα ξανασυναντηθούν στο τέλος της εβδομάδας.

Παράδειγμα:

<p>Ευχαριστώ τον/την για τη συμμετοχή του/της στην Ομάδα Υποστήριξης και για την πρόταση που έκανε: “Εγώ θα”</p>
--

ΒΗΜΑ 3: Συνάντηση ανατροφοδότησης με την ομάδα

Μια εβδομάδα μετά, τα μέλη της ομάδας υποστήριξης συναντιούνται με τον/την εκπαιδευτικό, ένα-ένα ξεχωριστά ή όλα μαζί, ανάλογα με την κρίση του/της εκπαιδευτικού. Δεν έχει σημασία αν έχουν πραγματοποιήσει τις προτάσεις τους, αλλά είναι καλό να γίνει διερεύνηση του αν σταμάτησε η βία. Συνήθως, ο/η εκπαιδευτικός γνωρίζει εάν έγινε αυτό, αφού παρατηρεί προσεχτικά το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό» κατά τη διάρκεια της εβδομάδας. Ο/Η εκπαιδευτικός συνεχίζει να ενθαρρύνει τη θετική στάση των παιδιών.

ΒΗΜΑ 4: Παρακολούθηση

Όπως και στην προηγούμενη προσέγγιση, παρ' όλο που μπορεί να ακολουθηθούν οι διαδικασίες, η συγκεκριμένη συμπεριφορά χρήζει παρακολούθησης. Είναι σωστό να συνεχίσει η μέθοδος επικοινωνίας με το «παιδί που βιώνει εκφοβισμό», για να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να ελέγχει κατά πόσο σταμάτησε η βία, αλλά και με την Ομάδα Υποστήριξης, χωρίς να αποκλείεται να επαναληφθεί η διαδικασία, αν κριθεί απαραίτητο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Δομή συνάντησης με το «θύμα»:

Α/Α	Περιγραφή	Επιβεβαίωση
1.	<p>Προσέγγισα το παιδί χωρίς να επικεντρωθώ στο πρόβλημα.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Γεια σου Γιώργο, συγγνώμη που σε πήρα από το μάθημα. Τι μάθημα είχατε;</p> <p>Μαθητής: Μαθηματικά.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Κάνετε κάτι συγκεκριμένο στα Μαθηματικά;</p> <p>Μαθητής: Σχήματα.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Είναι από τα αγαπημένα μου μαθήματα. Εσένα σου αρέσει;</p> <p>Μαθητής: Είναι καλό.</p>	☐
2.	<p>Εξήγησα τον λόγο που το κάλεσα εκεί.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Σε κάλεσα σήμερα εδώ, γιατί θέλω να σε βοηθήσω. Θέλω να ξέρεις ότι, μετά τη συζήτηση που κάναμε, σκέφτηκα να κάνω κάτι και χρειάζομαι την άδειά σου για να συνεχίσω. Θα σχηματίσω μια ομάδα παιδιών, τα οποία θα με βοηθήσουν να σταματήσουμε το πρόβλημα που αντιμετωπίζεις. Σε αυτούς δεν θα πω ότι γνωρίζω ποιος σε εκφοβίζει και ούτε θα πω ότι μου ανέφερες τα ονόματα κάποιων. Εγώ κι εσύ θα δουλεύουμε σε μυστική αποστολή. Σύμφωνοι;</p> <p>Μαθητής: Σύμφωνοι.</p>	☐
3.	<p>Ενθάρρυνα το παιδί να εκφράσει συναισθήματα.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Έχω μιλήσει με τη μητέρα σου και φαίνεται να ανησυχεί για το ότι δεν είσαι και τόσο χαρούμενος/η στο σχολείο. Θες να μου πεις για αυτό;</p> <p>Μαθητής: Όλοι με αγνοούν, κανείς δεν μου μιλάει.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Αν κατάλαβα καλά, αισθάνεσαι ότι σε αποκλείουν.</p>	☐
4.	<p>Έκανα τις κατάλληλες ερωτήσεις, για να διαμορφώσω την «Ομάδα Υποστήριξης».</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Ποιος/α σε κάνει να αισθάνεσαι έτσι; Υπάρχει κάποιος/α άλλος/η που το υποστήριξε αυτό;</p> <p>Εκπαιδευτικός: Ποιος/α άλλος/η είναι εκεί, όταν συμβαίνει, και γνωρίζει για αυτό;</p> <p>Εκπαιδευτικός: Ποιος/α είναι φίλος/η σου;</p> <p>Εκπαιδευτικός: Αν επέλεγες κάποιον/α που θα ήθελες να είναι φίλος/η σου, ποιος/α θα ήταν;</p>	☐

5.	<p>Πήρα άδεια από το παιδί για το τι θα πω στη συνάντηση.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Ωραία! Θέλω να ζητήσω από αυτά τα άτομα να βοηθήσουν στην κατάσταση. Μην ανησυχείς όμως, γιατί ούτε θα τους πω ότι μου είπες κάτι για αυτούς, ούτε θα τους πω ότι φταίνε σε κάτι. Επίσης, μόνο ό,τι θέλεις εσύ θα πω. Είναι μια πολύ απλή διαδικασία και μόνο με την άδειά σου θα μπορούσα να προχωρήσω.</p>	☐
6.	<p>Παρότρυνα το παιδί να εκφράσει γραπτώς ή με ζωγραφιά τα συναισθήματά του.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Αν θέλεις, μπορείς να γράψεις τα συναισθήματά σου εδώ, για να μπορώ να αναφερθώ σε αυτά στη συνάντησή μου με τους υπόλοιπους. Μπορείς να κάνεις και σχέδιο, αν θες.</p>	☐
7.	<p>Πρώθησα έναν κώδικα επικοινωνίας.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Για να μη σε καλώ συνέχεια και να σε ρωτώ αν επιλύθηκε το θέμα, νομίζω είναι καλά, όταν σε κοιτώ και σου κάνω σήμα να σηκώνεις τον αντίχειρά σου, δίνοντάς μου έτσι το μήνυμα ότι σταμάτησε αυτή η συμπεριφορά από τα συγκεκριμένα παιδιά. Αν δεν σταμάτησε, τότε να μου κάνεις τον αντίχειρα προς τα κάτω ή αν ακόμη συνεχίζεται από κάποιους, να γυρνάς τον αντίχειρα στη μέση.</p>	☐
8.	<p>Ενημέρωσα το παιδί πότε θα γίνει η συνάντηση της Ομάδας.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Η συνάντηση με την Ομάδα θα γίνει αύριο την 4η περίοδο, όταν θα έχετε Τέχνη.</p>	☐

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Δομή συνάντησης με την «Ομάδα Υποστήριξης»:

Α/Α	Περιγραφή	Επιβεβαίωση
1.	<p>Εξήγησα στην Ομάδα το πρόβλημα που υπάρχει.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Θα ήθελα να σας καλωσορίσω και να σας ευχαριστήσω για τον χρόνο σας.</p> <p>Μαθητής: Κάναμε κάτι;</p> <p>Εκπαιδευτικός: Όχι, απλά θα ήθελα τη βοήθειά σας σε κάτι που με απασχολεί. Όπως ξέρετε, είναι μέσα στα καθήκοντά μου να φροντίζω για την ασφάλεια όλων των μαθητών/τριών στο σχολείο. Έχω, λοιπόν, ένα πρόβλημα, το οποίο δεν μπορώ να λύσω μόνος/η μου και για αυτόν τον λόγο σας κάλεσα σήμερα εδώ. Ανησυχώ, λοιπόν, για τον Γιώργο, ο οποίος δεν είναι χαρούμενος τώρα τελευταία.</p>	☐
2.	<p>Χρησιμοποίησα το γραπτό ή τη ζωγραφιά του «παιδιού που βιώνει εκφοβισμό».</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Μου έχει γράψει μάλιστα και πώς αισθάνεται και θα ήθελα να το διαβάσουμε.</p> <p>Μαθήτρια: Ξέρω τι γίνεται. Τον ενοχλεί ο Δημήτρης και δεν αφήνει τους άλλους να τον κάνουν παρέα.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Οτιδήποτε κι αν τρέχει δεν με απασχολεί. Αυτό που θέλω είναι αυτή η ομάδα που έχω μπροστά μου να τον κάνει να νιώσει καλύτερα. Πιστεύω σε εσάς και για αυτόν τον λόγο σας επέλεξα προσωπικά.</p>	☐
3.	<p>Έκανα τις κατάλληλες ερωτήσεις, για να δημιουργήσω ενσυναίσθηση.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Αναρωτιέμαι αν κάποιος από εσάς δεν ήταν χαρούμενος κάποια στιγμή στο σχολείο.</p> <p>Μαθητής: Εγώ, πέρσι, για λίγο καιρό δεν ήμουν χαρούμενος.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Τι ήταν αυτό που δεν σε άφηνε να χαρείς;</p> <p>Μαθητής: Είχα τσακωθεί με τον Χρίστο και δεν μιλούσαμε.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Ελπίζω, όμως, να είσαι χαρούμενος, τώρα, στο σχολείο.</p> <p>Μαθητής: Ναι, τώρα είμαι καλά.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Είναι δύσκολο να μην είναι κάποιος χαρούμενος στο σχολείο. Για αυτό, λοιπόν, μπορούμε να σκεφτούμε με ποιον τρόπο μπορούμε να βοηθήσουμε τον Γιώργο.</p>	☐
4.	<p>Πρώθησα την αναζήτηση λύσης από την ίδια την ομάδα.</p> <p><u>Παράδειγμα:</u></p> <p>Εκπαιδευτικός: Αφού ξέρετε, λοιπόν, τον Γιώργο καλύτερα, είμαι σίγουρος ότι γνωρίζετε πώς θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε. Τι θα μπορούσε ο καθένας σας να κάνει;</p> <p>Μαθητές: Εγώ θα του κάνω παρέα το διάλειμμα.</p>	☐

	<p>Εγώ θα τον χαιρετάω κάθε πρωί.</p> <p>Εγώ θα ζητήσω να σταματήσουν να τον κοροϊδεύουν.</p> <p>Εγώ θα του ζητήσω να έρθει στο σπίτι μου το απόγευμα.</p>	
<p>5.</p>	<p>Διαμοίρασα την ευθύνη, προσφέροντας το ευχαριστήριο έντυπο.</p> <div style="border: 2px solid black; padding: 10px; margin: 10px auto; width: 80%;"> <p>Ευχαριστώ τον/την για τη συμμετοχή του/της στην Ομάδα Υποστήριξης και για την πρόταση που έκανε:</p> <p>“Εγώ θα”</p> </div>	☐

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Δείγμα επιστολής προς γονείς

Θέμα: Εφαρμογή του Προγράμματος «Αναγνώριση και Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού»

Αγαπητοί γονείς/ κηδεμόνες,

Θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι στο σχολείο μας ξεκίνησε η εφαρμογή του Προγράμματος **Αναγνώριση και Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού**, σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑ.ΒΙ.Σ) του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (Υ.Π.Π.).

Σύμφωνα με την εγκύκλιο του Υ.Π.Π. «Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού», «Ένας μαθητής γίνεται αντικείμενο εκφοβισμού ή θυματοποιείται, όταν υποβάλλεται, κατ' επανάληψη και κατ' εξακολούθηση, σε αρνητικές ενέργειες από έναν ή περισσότερους άλλους μαθητές» (Olweus, 1986, 1991). Συγκεκριμένα, το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού εκδηλώνεται ως επιθετική συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών, η οποία έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- εκδήλωση σχολικού εκφοβισμού μπορεί να γίνεται προς ένα άτομο ή ομάδα,
- εσκεμμένη, απρόκλητη και ανεπιθύμητη,
- επαναλαμβανόμενη ή με μεγάλη πιθανότητα να επαναληφθεί,
- ύπαρξη ανισορροπίας δυνάμεων,
- με σκοπό την πρόκληση σωματικού και ψυχολογικού πόνου,
- η βλάβη που μπορεί να προκληθεί είναι σωματική, ψυχολογική, κοινωνική ή μαθησιακή.

Μέσα από την εκπαίδευση και τη στήριξη λειτουργών του ΠΑ.ΒΙ.Σ, ετοιμάστηκε πολιτική, την οποία και καλείται το σχολείο να εφαρμόζει καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Η συγκεκριμένη πολιτική προβλέπει την ανάμειξη των παιδιών σε δραστηριότητες πρόληψης, σε επίπεδο τάξης, αλλά και διαχείρισης του εκφοβισμού. Συγκεκριμένα, και με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών, τα παιδιά αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην αναφορά περαστικών και στη στήριξη οποιουδήποτε μπορεί να θυματοποιηθεί.

Τα αποτελέσματα επιστημονικών ερευνών δείχνουν ότι τέτοια προγράμματα οδηγούν στη μείωση των προβλημάτων πειθαρχίας και των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού στα σχολεία, στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών/ριών, συμβάλλει στη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και του σχολικού κλίματος.

Στο πλαίσιο εφαρμογής του προγράμματος, είναι σημαντική η ενημέρωση των γονέων και κηδεμόνων και η στήριξή τους στις διαδικασίες που εφαρμόζονται στο σχολείο. Για αυτόν τον λόγο, θα θέλαμε να σας προσκαλέσουμε σε διάλεξη που διοργανώνουμε σχετικά με την «Αναγνώριση και Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού», σε συνεργασία με το ΠΑ.ΒΙ.Σ.

..... Διευθυντής/τρια

Βιβλιογραφία

- Arvin-Elyashiv, R. and Addi-Racah, A. (2008) 'Parent empowerment and teacher professionalism: Teachers' perspective', *Urban Education*, Vol. 43: 394-415
- Espelage, D., Shea, M., Shi, W., Wang, C. & Gonzalez, V. (2016) 'Parents and Teachers' Perspectives on School Bullying Among Elementary School-Aged Asian and Latino Immigrant Children', *Asian American Journal of Psychology*, Vol. 7, No2:83-96
- Graue, E. and Brown, C. P.. (2003) 'Preservice teachers' notions of families and schooling', *Teaching and Teacher Education*, Vol.19: 7190735
- Hale, R., Fox, C.L. & Murray, M. (2017) "As a Parent You Become a Tiger": Parents Talking about Bullying at School', *J Child Fam Stud*, Vol. 25: 2000-2015
- Harcourt, S., Jasperse, M. and Green, V. A. (2014), "We were sad and we were angry": A systemic review of parents' perspectives on bullying', *Child Youth Care Form*, Vol. 43: 373-391
- Harcourt, S., Green, V. A. & Bowden, C. (2015) "It's everyone's problem": Parents' experiences of bullying', *New Zealand Journal of Psychology*, Vol. 44: 4-14
- Hein, N. (2014) 'Parental positions in school bullying: The production of powerlessness in home-school cooperation'. In Schott, R. M. and Sondergaard, D. M. (Eds), *School bullying New theories in context*, New York, Cambridge University Press.
- Herne, K. E. (2016) "It's the parents": Representing parents in school bullying research', *Critical studies in education*, Vol. 2: 254-270
- Gladden, R. M., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E., & Lumpkin, C. D. (2014), *Bullying Surveillance among youths: Uniform definitions for public health and recommended data elements*, The National Centre of Inquiry Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention and the United States Department of Education.
- MacLure, M. and Walker, B. M. (2000) 'Disenchanted evenings: The social organization of talk in parent-teacher consultations in UK secondary schools', *British Journal of Sociology of Education*, Vol.21: 5-25
- Naylor, P., Cowie, H., F., de Bettencourt, R., and Lemme, F. (2006), 'Teachers' and pupils' definitions of bullying', *British Journal of Educational Psychology*, Vol. 76: 553-576
- Ribbens McCarthy, J. and Kirkpatrick, S. (2005) 'Negotiating public and private: Maternal mediations of home-school boundaries'. In Grozier, G. and Reay, D. (Eds) *Activating participation: parents and teachers working towards partnership*, Stoke on Trent, Trentham Books Limited.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools and what to do about it*. Melbourne, Vic.: ACER.
- Sawyer, J., Mishna, F., Pepler, D. & Wiener, J. (2011) 'The missing voice: Parents' perspectives of bullying', *Children and Youth Services Review*, Vol.33: 1795-1803
- Sullivan, K., Clearly, M. & Sullivan, G. (2004) *Bullying in secondary schools: What it looks like and how to manage it*, London, Paul Chapman Publishing
- Yoon, J., Sulkowski, M. L. and Bauman, S. A. (2016), 'Teachers' responses to bullying incidents: Effects of teachers' characteristics and contexts', *Journal of School Violence*, Vol. 15: 91-113
- Young, S. (1998) 'The Support Group Approach to Bullying in Schools', *Educational Psychology in Practice*, Vol. 14, No 1
- Ασημόπουλος Χ, Χατζηπέμος Θ, Σουμάκη Ε, Διαρεμέ Σ, Γιαννακοπούλου Δ, Τσιάντης Ι. (2007). Ο εκφοβισμός στο δημοτικό σχολείο: Απόψεις μαθητών, απόψεις δασκάλων. *Παιδί και Έφηβος*, 1-17
- Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. (2008). *Ενδοσχολική Βία και Εκφοβισμός. Αιτίες, Επιπτώσεις, Αντιμετώπιση*. Εκδ. ΕΨΥΠΕ, Αθήνα: 32-39
- Παπαδόπουλος, Μ., Καραγιάννη, Μ., Βλάμη, Σ., Ιερείδης, Κ. (2012). Παγκύπρια έρευνα για τη θυματοποίηση και το σχολικό κλίμα στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου. Εκδ. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία

Τσικρικά, Ο. (2009). Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Φελούκα, Β. (2010), 'Εκφοβισμός-θυματοποίηση μεταξύ των μαθητών: Εντοπισμός και Αντιμετώπιση (Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις)', Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής με θέμα «Η Ειδική Αγωγή Αφεταιρία εξελίξεων στην Επιστήμη και στην Πράξη», Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη